

STATUS PRAWNY MAŁŻONKÓW W SPÓŁKACH CYWILNYCH I HANDLOWYCH

redakcja naukowa
Zbigniew Kuniewicz, Katarzyna Malinowska-Woźniak

MONOGRAFIE

STATUS PRAWNY MAŁŻONKÓW W SPÓŁKACH CYWILNYCH I HANDLOWYCH

redakcja naukowa

Zbigniew Kuniewicz, Katarzyna Malinowska-Woźniak

Daniel Dąbrowski, Konrad Garnowski, Wojciech Górecki

Grzegorz Jędrejek, Piotr Konik, Zbigniew Kuniewicz

Jakub M. Łukasiewicz, Agnieszka Malarewicz-Jakubów

Mirosław Nazar, Maciej Pannert, Katarzyna Siemion

Robert Słabuszewski, Tomasz Sokołowski, Janusz A. Strzępka

Monika Tarska, Arkadiusz Wowerka, Wojciech Wyrzykowski

MONOGRAFIE

Stan prawny na 15 sierpnia 2016 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Stanisław Soltysiński

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Anna Dudzik

łamanie

Fotoedytor

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ

Więcej na www.legalnakultura.pl

POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN 978-83-8092-523-6

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 9

Przedmowa / 11

Część pierwsza

Małżonkowie jako wspólnicy spółki cywilnej i handlowej / 15

Mirosław Nazar

**Małżeńskie reżimy majątkowe a pozycja prawna małżonków
w spółce cywilnej i handlowej / 17**

Tomasz Sokołowski

**Intercyza małżonków w związku z uczestnictwem w spółce
handlowej / 40**

Arkadiusz Wowerka

**Małżeński ustroj majątkowy a status prawny małżonka
wspólnika spółki z perspektywy prawa prywatnego
międzynarodowego – między prawem właściwym dla
małżeńskiego ustroju majątkowego a statutem personalnym
spółki / 71**

Część druga

Problematyka udziału małżonków w spółce cywilnej / 91

Grzegorz Jędrejek

**Ustroj wspólności majątkowej a spółki cywilne z udziałem
małżonków / 93**

Robert Ślabuszewski

**Wniesienie wkładu do spółki cywilnej przez osobę
pozostającą w związku małżeńskim / 128**

Piotr Konik

**Odpowiedzialność małżonków wspólników spółki cywilnej
– jako inwestora – wobec podwykonawców przy umowie
o roboty budowlane / 149**

Część trzecia

Problematyka udziału małżonków w spółkach osobowych / 167

Monika Tarska

**Małżeński reżim majątkowy a status prawny małżonka
wspólnika osobowej spółki handlowej / 169**

Wojciech Górecki

**Sytuacja prawna małżonków będących wspólnikami spółki
jawnej jako podmiotów ponoszących odpowiedzialność
za jej zobowiązania. Zagadnienia wybrane / 183**

Jakub M. Łukasiewicz

**Uwagi na temat nabycia udziału spółkowego w spółce jawnej
do majątku wspólnego małżonków / 206**

Maciej Pannert

**Wpływ upadłości spółki jawnej na stosunki majątkowe
małżeńskie wspólnika / 222**

Katarzyna Siemion

**Odpowiedzialność partnerów pozostających w ustawowym
ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej za zobowiązania
spółki partnerskiej / 248**

Część czwarta

Problematyka udziału małżonków w spółkach kapitałowych / 261

Zbigniew Kuniewicz

Wybrane problemy dotyczące objęcia małżeńską wspólnością majątkową praw udziałowych w spółkach kapitałowych / 263

Agnieszka Malarewicz-Jakubów

Wspólność majątkowa małżeńska a udziały w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością / 287

Janusz A. Strzępka, Wojciech Wyrzykowski

Wniesienie wkładu niepieniężnego do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez małżonka w ramach ustawowej wspólności małżeńskiej / 297

Daniel Dąbrowski, Konrad Garnowski

Umowy między spółką a małżonkiem członka zarządu spółki kapitałowej / 314

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
- k.p.c.** ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.r.** ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz. U. Nr 34, poz. 308 z późn. zm.)
- k.r.o.** ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 z późn. zm.)
- k.s.h.** ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.)
- p.p.m.** ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1792)
- pr. rest.** ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz. U. poz. 978 z późn. zm.)
- pr.up.** ustawa z dnia 28 lutego 2013 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 233 z późn. zm.)
- rozporządzenie Rzym I** rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz. Urz. UE L z 2009 r. Nr 177, s. 6)
- u.s.d.g.** ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 584 z późn. zm.)

Czasopisma i publikatory

BB	Betriebsberater
GmbHR	GmbH–Rundschau
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-PO	Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
IPRax	Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts
JZ	Juristen Zeitung
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
M. Praw.	Monitor Prawniczy
MPH	Monitor Prawa Handlowego
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego (wybór z lat międzywojennych)
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Gospodarcza
OSNP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSPİKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PiP	Państwo i Prawo
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Spółek	Prawo Spółek
PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
TTP	Transformacje Prawa Prywatnego
ZGR	Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht

Przedmowa

Kiedy w 1997 r. rozpoczynano w Polsce prace nad nowym kodeksem spółek, podstawowy spór w nauce prawa prywatnego dotyczył kwestii, czy zachować dotychczasowy kodeks handlowy, czy też stworzyć nowy. Zwolennicy reformy wskazywali na pilną potrzebę unowocześnienia prawa spółek oraz dostosowania go do prawa europejskiego. Oponenci powoływali się na doskonałość dotychczasowego kodeksu handlowego; ich zdaniem przepisy kodeksu handlowego umożliwiły znalezienie właściwych rozwiązań dla wszelkich powstających problemów prawnych. W związku z tym w wyniku kompromisu w nowym kodeksie spółek świadomie zachowano wiele dotychczasowych przepisów kodeksu handlowego, zwłaszcza dotyczących spółek osobowych. Nie zajęto też wyraźnego stanowiska co do stosunku prawa spółek handlowych do prawa spadkowego (choćby w kwestiach dziedziczenia praw spółkowych) oraz do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w zakresie powstania i wykonywania w spółce praw korporacyjnych przez współmałżonków¹. Zabrakło także pełnej spójności szczegółowych rozwiązań prawnych kodeksu spółek handlowych z rozwiązaniami przyjętymi w kodeksie cywilnym².

W konsekwencji do dziś odczuwamy skutki ówczesnych legislacyjnych samoograniczeń i naiwnej wiary w rzekomą doskonałość kodeksu handlowego. Kwestie właściwej oceny przynależności korporacyjnych praw członkowskich³ (wspólniczych, udziałowych) w spółkach handlowych,

¹ Nie wydaje się, aby wystarczającym rozwiązaniem był tu przepis art. 2 k.s.h.

² Szerzej zob. A. Szajkowski, *Postulat spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym oraz Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym*, (w:) *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga Pamiątkowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, P. Tereszkievicz, F. Zoll, Warszawa 2012.

³ Chodzi o prawa korporacyjne jako składniki majątkowe.

zwłaszcza w osobowych spółkach handlowych – sprowadzającą się do zaliczenia tych praw do odrębnych lub wspólnych majątków małżonków, w razie gdy jeden z nich przystąpił (w szerokim rozumieniu tego słowa) do tego rodzaju spółki – należą do zagadnień wyjątkowo spornych, zarówno w doktrynie prawa handlowego i prawa rodzinnego, jak i w praktyce gospodarczej⁴. Nie wiadomo bowiem z pewnością, jaki charakter mają prawa wspólników osobowych spółek handlowych. Na jakich zasadach podlegają one dziedziczeniu oraz wchodzi do majątku wspólnego małżonków? Podobnie jest z prawami udziałowymi w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkach akcyjnych. Według jakich reguł prawa wspólników spółek handlowych mogą być wykonywane przez spadkobierców i małżonków wspólników oraz czy osoby te stają się współuczestnikami spółek? Czy i ewentualnie w jakich sytuacjach dopuszczalne jest też pozbawienie małżonka wspólnika uprawnień majątkowych wynikających ze wspólności małżeńskiej? Jak rozumieć w tej kwestii regulację art. 183¹ k.s.h.⁵

Niewątpliwie powstają problemy zarówno z wykonywaniem praw korporacyjnych przez współmałżonka wspólnika w osobowej spółce handlowej i spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, jak i w związku z pojawieniem się w spółce w charakterze wspólników przypadkowych osób jako spadkobierców zmarłego wspólnika. Problemy te wymagają wszakże rozwiązania w zgodzie z podstawowymi zasadami małżeńskiego prawa majątkowego regulowanymi przez kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz przyjętymi w kodeksie cywilnym regułami prawa spadkowego⁶. Zagadnieniom tym jest poświęcony cykl konferencji organizowanych od kilku lat przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego.

W publikacji przedstawiono teksty referatów⁷ oraz innych wystąpień i głosów w dyskusji zaprezentowanych podczas konferencji, która odby-

⁴ Kwestie te omawia prof. dr hab. M. Nazar (UMCS) w referacie pt. *Małżeńskie reżimy majątkowe a pozycja prawna małżonków w spółce cywilnej i handlowej*.

⁵ Zagadnienia te omawia prof. US dr hab. Z. Kuniewicz (US) w referacie pt. *Wybrane problemy dotyczące objęcia małżeńską wspólnością majątkową praw udziałowych w spółkach kapitałowych*.

⁶ Problematyki tej dotyczy referat prof. INP PAN dr hab. Moniki Tarskiej (INP PAN) pt. *Małżeński reżim majątkowy a status prawny małżonka-wspólnika osobowej spółki handlowej*.

⁷ Oprócz już wymienionych referatów zob. też prof. UKSW dr hab. G. Jędrejek (UKSW), *Ustrój wspólności majątkowej a spółki cywilne z udziałem małżonków*.

ła się 22–23 października 2015 r., zorganizowanej przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego wspólnie z Instytutem Nauk Prawnych PAN i we współpracy z wybitnymi specjalistami z innych ośrodków naukowych (UMCS, UAM, UŚ i UKSW).

*Prof. Andrzej Szajkowski, Prof. Marek Andrzejewski,
Prof. Zbigniew Kuniewicz, Prof. Monika Tarska*

Część pierwsza

Mażonkowie jako wspólnicy spółki cywilnej i handlowej

Małżeńskie reżimy majątkowe a pozycja prawna małżonków w spółce cywilnej i handlowej

I. Uwagi wstępne

Mimo wielości podjętych prób zarówno w piśmiennictwie (z dziedziny prawa rodzinnego i handlowego), jak i w orzecznictwie Sądu Najwyższego, także po wejściu w życie kodeksu spółek handlowych i nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w 2004 r¹., nie doszło w doktrynie i judykaturze do zadowalającego ustalenia pozycji prawnej małżonków w spółkach handlowych, zwłaszcza małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej. Nieoczekiwane (i nieprzemysłane) dodanie do kodeksu spółek handlowych² przepisów art. 183¹ i 332¹ nie tylko nie przyczyniło się do dookreślenia pozycji prawnej małżonków w spółkach kapitałowych, lecz także pogłębiło spory interpretacyjne. Część doktryny krytycznie ocenia sądowe rozstrzygnięcia w kwestiach, o których mowa, przy czym wnioski interpretacyjne formułowane w trybie wykładni unormowań, które odnoszą się do statusu prawnego małżonków-wspólników są rozbieżne. Oczywiście po ponaddziesięcioletnim okresie obowiązywania nowelizacji unormowań kodeksu rodzinnego i opiekuńczego o stosunkach majątkowych małżonków i po piętnastu latach obowiązywania kodeksu spółek handlowych można rozważyć ewentualność nowelizacji obu wymienionych kodeksów. Wydaje się jednak, że zadowalające, z teo-

¹ Zob. ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691).

² Zob. ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 229, poz. 2276).

retycznego i praktycznego punktu widzenia, rozstrzygnięcia interpretacyjnego w odniesieniu do unormowań wyznaczających pozycję prawną małżonków w spółkach handlowych można osiągnąć już obecnie bez zmiany prawa.

Nie budzi natomiast zasadniczych wątpliwości oraz istotnych rozbieżności opinii doktryny i rozstrzygnięć judykatury pozycja prawna małżonków w spółkach cywilnych wyznaczona przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego znowelizowanymi w 2004 r.

Pozycję prawną małżonków w spółkach wyznacza sposób powiązania praw wynikających z uczestnictwa w spółkach z majątkami małżonków, które są poddane zawsze jakiemś małżeńskiemu reżimowi (ustrojowi) majątkowemu. Unormowania reżimu majątkowego wyznaczają skład majątków małżonków i określają zasady wykonywania zarządu tymi majątkami.

Prawa wynikające z uczestnictwa małżonków w spółkach handlowych i w spółce cywilnej można określić, w celu uproszczenia dalszych ustaleń, mianem praw udziałowych, zdając sobie sprawę z prawniczego, nie zaś prawnego charakteru proponowanego terminu. W kodeksie spółek handlowych, i w kodeksie cywilnym nie ma bowiem definicji prawa wspólnika; nie występuje w nich nawet zwrot „prawo wspólnika”³.

Wyznacznikami pozycji prawnej małżonków w spółkach są: przynależność do małżonków praw udziałowych w ramach ich majątków istniejących w poszczególnych reżimach majątkowych oraz zasady wykonywania zarządu prawami udziałowymi w stosunkach ze spółką.

Ustalenie przynależności do majątków małżonków praw udziałowych i zasad wykonywania zarządu takimi prawami w stosunkach ze spółką powinno uwzględniać powszechnie akceptowane zasady i sposoby interpretacji prawa cywilnego oraz podstawowe konstrukcje jurydyczne.

³ Zob. A. Szajkowski, *Postulat spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym oraz Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym* (w:) *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, P. Tereszkiewicz, F. Zoll, Warszawa 2012, s. 552.

Sformułowanie powyższego zastrzeżenia jest usprawiedliwione pomimo jego obiektywnej oczywistości. Niekiedy bowiem opinie dotyczące pozycji prawnej małżonków w spółkach są wypowiedzane bez należytego uwzględnienia reguł wykładni systemowej, za to według doraźnie i apriorycznie sformułowanej dyrektywy „prawo handlowe przed prawem rodzinnym”⁴. Podobny zarzut można skierować pod adresem twórców tzw. przepisów dodanych do kodeksu spółek handlowych, tzn. art. 183¹ i 332¹, włączonych do kodeksu w ramach nowelizacji z 2003 r.⁵

Ani szczególnie charakter prawa rodzinnego, ani specyfika prawa spółek nie uzasadniają wyłączenia rozstrzygnięcia zagadnienia prawnej pozycji małżonków w spółkach spod reżimu uznanych reguł interpretacji prawa i oderwania go elementarnych konstrukcji prawnych, takich chociażby jak prawo podmiotowe, stosunek cywilnoprawny, majątek i zasad prawa cywilnego, w tym – zasad szczegółowych (działowych) prawa rodzinnego⁶.

Reguły wykładni systemowej nakazują poprawnie uwzględnić relacje między unormowaniami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, kodeksu cywilnego i kodeksu spółek handlowych. Poważne zastrzeżenia budzi więc na przykład wniosek interpretacyjny ogólnie i ogólnikowo sformułowany, iż w czasie trwania spółki cywilnej lub jawnej przepisy kodeksu cywilnego lub kodeksu spółek handlowych „wyłączają uregulowania zawarte w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym w zakresie dotyczącym utworzonej przez małżonków spółki jawnej (cywilnej)”⁷.

⁴ Zob. publikację (dotyczącą tzw. przepisów dodanych do kodeksu spółek handlowych – art. 183¹ i 332¹) w *Gazecie Prawnej: Prawo handlowe nad rodzinnym* (GP z 4 marca 2004 r., nr 45, s. 20; dział: Prawo gospodarcze).

⁵ Zob. przyp. 1.

⁶ W kwestii pojęcia zasad, o których mowa, zob. M. Nazar, *O znaczeniu adekwatnego rekonstruowania zasad prawa rodzinnego* (w:) *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, red. M. Nazar, Lublin 2015, s. 273 i n.

⁷ S. Sołtyński (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 16, *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, Warszawa 2008, s. 780, pisze, że spółkę jawną zawiązać mogą też małżonkowie, i uznaje za zasadny, także na gruncie kodeksu spółek handlowych, pogląd, według którego w czasie trwania spółki cywilnej lub jawnej przepisy kodeksu cywilnego lub kodeksu spółek handlowych „wyłączają uregulowania zawarte w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym w zakresie dotyczącym utworzonej przez małżonków spółki jawnej (cywilnej)”. Pogląd, na który powołał się S. Sołtyński, sformułowała przed nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2004 r. i w okresie obowiązy-

Rozstrzygnięcie zagadnienia przynależności do małżonków praw udziałowych i ich wykonywania nie powinno abstrahować od zasad prawa rodzinnego. Są to, w szczególności, zasada powszechności ustroju majątkowego, według której nie ma małżeństw „wolnych” od określonego reżimu majątkowemu przewidzianego w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, zasada jednolitego ustroju majątkowego, zgodnie z którą każdy związek małżeński poddany jest jednemu tylko określone reżimowi majątkowemu, oraz zasada egalitaryzmu małżonków w stosunkach majątkowych i niemajątkowych⁸.

Rozbieżność wniosków interpretacyjnych pojawia się zwłaszcza w próbach ustalenia pozycji prawnej małżonków w spółkach handlowych, gdy małżonkowie podlegają ustrojowi wspólności majątkowej małżeńskiej (ustawowej i umownej). Wyłania się bowiem wówczas kwestia dopuszczalności wykonywania prawa udziałowego objętego wspólnością małżeńską wobec drugiej strony stosunku prawnego (spółki handlowej) przez małżonka, który nie był wprawdzie stroną czynności prawnej prowadzącej do nabycia prawa udziałowego, lecz jest podmiotem majątku obejmującego prawo udziałowe nabyte przez drugiego małżonka.

II. Małżonkowie w spółce cywilnej

Przepis art. 33 pkt 3 k.r.o. stanowi o zaliczaniu do majątku osobistego małżonka praw majątkowych „wynikających ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom”. Chodzi więc o inną wspólność łączną niż ta, której podstawą jest stosunek majątkowej wspólności małżeńskiej (zob. art. 31, 35 i 42 k.r.o.)⁹. Nie powinno budzić wątpliwości, iż prze-

wania przepisów kodeksu handlowego Z. Policzkiewicz [*Dopuszczalność spółki cywilnej między małżonkami*, (w:) *Problemy kodyfikacji prawa cywilnego. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Z. Radwańskiego*, red. S. Sołtysiński, Poznań 1990, s. 529–531]. Przytoczony pogląd budzi wątpliwości; jest zbyt ogólnikowo sformułowany i nie uwzględnia nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, która wprowadziła art. 33 pkt 3 dotyczący praw wynikających ze wspólności łącznej regulowanej odrębnymi przepisami i konstrukcji spółki jawnej w przepisach kodeksu spółek handlowych. Jednak także przed wspomnianą nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przytoczone wnioski interpretacyjne mogły być zasadnie kwestionowane.

⁸ W kwestii wskazanych zasad zob. M. Nazar (w:) J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 153.

⁹ Za stosunek prawny, z którego wynika (w rozumieniu art. 196 § 2 k.c.) wspólność łączna majątku wspólnego, należy uznać stosunek wspólności majątkowej małżeńskiej, nie zaś stosunek małżeństwa – zob. M. Nazar (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 264.

pis art. 33 pkt 3 k.r.o. dotyczy obecnie praw majątkowych wynikających z uczestnictwa małżonków w spółce cywilnej (art. 860 i n. k.c.); w kwestii prawnej konstrukcji majątku handlowej spółki osobowej zob. niżej pkt III.

Uytuowanie praw wynikających z jednej wspólności łącznej (majątku wspólników spółki cywilnej) poza zakresem wspólności łącznej innego typu (majątku wspólnego małżonków) eliminuje kolizje dwóch odmiennych reżimów prawnych wspólności łącznej ukształtowanych odpowiednio do specyfiki osobistego stosunku, z którego każda z tych wspólności, w rozumieniu art. 196 § 2 k.c., wynika. Przed wejściem w życie przepisu art. 33 pkt 3 k.r.o. w nowym brzmieniu nadanym przez nowelizację z 2004 r. były podejmowane, w trybie wykładni funkcjonalnej, ze względu na brak jednoznacznego unormowania w kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, rozmaite, mniej lub bardziej kontrowersyjne próby lokowania w majątkach małżonków przysługujących im praw udziałowych w spółkach cywilnych¹⁰.

Przepis art. 33 pkt 3 k.r.o. stosuje się zarówno w sytuacji, gdy tylko jeden z małżonków jest współnikiem lub gdy każdy z małżonków jest współnikiem innej spółki, jak i w wypadku zawiązania spółki cywilnej między obojgiem małżonków pozostających w ustroju małżeńskiej wspólności majątkowej¹¹. Prawa wynikające z uczestnictwa małżonków we wspólności łącznej majątku wspólników ze spółki cywilnej zostały przypisane

¹⁰ Zob. np. G. Jędrejek, *Spółka cywilna między małżonkami*, Warszawa 2003, s. 25 i n.; tenże, *Przynależność praw spółkowych w spółkach osobowych do majątków małżonków*, Pr. Spółek 1999, nr 11, s. 28 i n.; A. Jędrzejewska, *Spółka osobowa a małżeńska majątkowa wspólność ustawowa*, KPP 1996, nr 3, s. 511 i n.; A. Kidyba, *Atypowe spółki handlowe. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, Kraków 2006, s. 211 i n.; Z. Policzkiwicz, *Dopuszczalność spółki cywilnej...*, s. 523 i n.

¹¹ Podnoszone niekiedy zastrzeżenia (zob. np. G. Jędrejek, *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, SP 2002, nr 3, s. 157 i n.; J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w zakresie małżeńskiego prawa majątkowego*, cz. 1, Rejent 2004, nr 8, s. 151 i n.) odnośnie do generalnego zaliczenia praw małżonków wynikających ze wspólności łącznej, opartej na stosunku spółki cywilnej, w którym jednocześnie uczestniczą, jako odrębne strony, oboje małżonkowie (spółka wyłącznie małżonków albo spółka z udziałem obojga małżonków) mają źródło w tradycyjnym traktowaniu wspólności łącznej jako „bezu udziałowej”. Tymczasem „bezu udziałowość” wspólności łącznej wyraża się w braku udziałowego określenia udziałów współuprawnionych podmiotów takiej wspólności; zob. uwagi A. Herbata (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 16, *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, Warszawa 2008, s. 617 i n.) o utworzeniu spółki małżeńskiej cywilnej, i to także w celu, który nie wykracza poza zwykłe funkcje gospodarcze rodziny, w tym również *per facta concludentia*.

do majątków osobistych imperatywnie w ustroju wspólności ustawowej i umownej (art. 33 pkt 3 i 49 § 1 pkt 2 k.r.o.).

Samo zawarcie umowy spółki przez osobę pozostającą w małżeńskim ustroju wspólności ustawowej nie wymaga zgody jej małżonka. Jeżeli natomiast wniesienie wkładu do spółki wchodzi w zakres zastosowania przepisu art. 37 § 1 pkt 1–3 k.r.o., niezbędna jest zgoda drugiego małżonka¹². Wydatek z majątku wspólnego na nabycie praw wynikających ze wspólności łącznej innego typu niż wspólność majątkowa małżeńska, imperatywnie przypisanych do majątku osobistego, podlega rozliczeniom w ramach zwrotu wydatków i nakładów z majątku wspólnego na majątki osobiste (art. 45 k.r.o.)¹³.

Nie powinno budzić zastrzeżeń zaliczenie do kategorii praw „wynikających ze wspólności łącznej” podlegającej przepisom kodeksu cywilnego o spółce cywilnej udziału (nieoznaczonego ułamkiem) w majątku wspólników i udziałów (nieoznaczonych ułamkiem) w poszczególnych składnikach tego majątku (art. 863 k.c.), objętego wspólnością łączną, która wynika (w rozumieniu art. 196 § 2 k.c.) ze stosunku spółki cywilnej¹⁴.

¹² Zob. A. Herbet (w): *System Prawa Prywatnego...*, s. 618.

¹³ Nietrafne jest twierdzenie [zob. J. Ignaczewski (w): *Małżeńskie prawo majątkowe*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2008, s. 62; uchwała SN z dnia 15 września 2004 r., III CZP 46/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 152], iż przepis art. 45 k.r.o. w omawianym wypadku powinien być stosowany *per analogiam legis*, gdyż wniesiony z majątku wspólnego wkład wchodzi do majątku spółki, nie zaś do majątku osobistego małżonka-wspólnika. Zauważyć trzeba, że wniesienie wkładu jest wydatkiem na wchodzące do majątku osobistego małżonka „prawa wynikające ze wspólności łącznej”, nie zaś na majątek wspólników; zob. też uchwała SN z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 54, z aprobującą glosą A. Pandera, M. Praw. 2008, nr 21, s. 1158 i n.

¹⁴ Zastrzeżenia można mieć odnośnie do głoszonego niekiedy poglądu, iż do wspólników spółki cywilnej należą jedynie „uprawnienia korporacyjno-obligacyjne”, gdyż ze względu na występującą w spółkach cywilnych bezudziałową wspólność łączną do majątków wspólników (w szczególności – małżonków) nie wchodzi „udziały w spółce” (tak np. SN w uchwale z dnia 15 września 2004 r., III CZP 46/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 152). Przytoczone twierdzenie wynika z niewłaściwej jurydycznej oceny odrębnego majątku wspólników (jeden z przypadków istnienia tzw. majątków odrębnych). Wspólność łączna jest bezudziałowa w tym tylko znaczeniu, iż nie są w niej ułamkiem oznaczone udziały podmiotów współuprawnionych. Nie ma wszak uczestniczenia we wspólności bez udziału w niej, każde zaś prawo podmiotowe i każdy majątek będący zespoleniem praw muszą mieć podmiot lub podmioty, z którymi są powiązane (zob. Nb 25). Spółka cywilna nie ma podmiotowości prawnej, a zatem istnieje majątek wspólników objęty wspólnością łączną wynikającą ze stosunku spółki cywilnej, nie zaś – majątek spółki. Według Z. Radwańskiego i J. Panowicz-Lipskiej (*Zobowiązania – część szczegółowa*, Warszawa 2012, s. 349), w majątku wspólnym każdy ze wspólników uczestniczących w spółce cywilnej „ma udział, który jednak w przeciwieństwie do wspólności (współwłasności) w częściach ułamkowych – nie jest oznaczony ułamkiem”.

Sformułowanie „prawa wynikające ze wspólności łącznej” użyte w przepisie art. 33 pkt 3 k.r.o. nasuwa natomiast pytanie, czy zakresem jego zastosowania są objęte także przysługujące współnikom prawa majątkowe będące elementem treści stosunku spółki cywilnej, który jest podstawą wspólności łącznej majątku współników. One bowiem wywodzą się bezpośrednio ze stosunku spółki, z którego wynika także (w techniczno-prawnym znaczeniu, według art. 196 § 2 k.c.) wspólność łączna majątku współników.

Prawa współników będące elementami treści stosunku spółki cywilnej można podzielić na dwie kategorie – prawa „czysto majątkowe” i prawa organizacyjne. Prawa obu kategorii mają charakter majątkowy¹⁵. Do kategorii praw „czysto majątkowych” należą w szczególności: prawo do udziału w zysku spółki (art. 867 i 868 k.c.) oraz prawo do zwrotu lub wypłaty części majątku spółki w razie rozwiązania spółki lub wystąpienia z niej (art. 871 i 875 § 2 i 3 k.c.). Prawami organizacyjnymi są zaś w szczególności: uprawnienia do prowadzenia spraw spółki (art. 865 k.c.), umocowanie do reprezentowania spółki (art. 866 k.c.), prawo do wypowiedzenia udziału (art. 869 k.c.), uprawnienie do dochodzenia rozwiązania spółki przez sąd z ważnych powodów (art. 874 § 1 k.c.)¹⁶.

Uwzględniając cel unormowania zawartego w art. 33 pkt 3 k.r.o., należy uznać, iż wszystkie wymienione wyżej prawa współnika – udział (nieoznaczony ułamkiem) w majątku współników i prawa członkowskie (prawa „czysto majątkowe” i organizacyjne wynikające ze stosunku spółki) podlegają zaliczeniu do majątku osobistego. Ustawodawca postanowił bowiem nie tylko wykluczyć „nakładanie się” się dwóch wspólności łącznych odmiennego typu (wspólności łącznej majątku wspólnego małżonków i analogicznej wspólności majątku współników), lecz ponadto zamierzał wykluczyć kolizję dwóch odrębnych reżimów wykonywania praw wynikających ze stosunków wspólności majątkowej małżeńskiej i spółki cywilnej¹⁷.

¹⁵ W kwestii majątkowego charakteru uprawnień organizacyjnych zob. A. Herbet (w:) *System Prawa...*, s. 621 i wskazana tam literatura.

¹⁶ Por. tamże.

¹⁷ Zob. uzasadnienie projektu nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, druk sejmowy nr 1566, IV kadencja Sejmu.

Do majątku osobistego wchodzi więc także wierzycelności o świadczenia majątkowe, będące emanacją wymienionych wyżej praw spółkowych („czysto majątkowych”). Natomiast przedmioty majątkowe uzyskane w wyniku realizacji tych wierzycelności powinny być uważane za składniki majątku wspólnego, gdyż odpowiadają pojęciu dochodu z majątku osobistego (art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o.). Są to: zysk wypłacony wspólnikowi (art. 867 i 868 k.c.), a także część wypłaconej nadwyżki wspólnego majątku wspólników (art. 871 § 2 i art. 875 § 3 k.c.)¹⁸.

Przedmioty majątkowe uzyskane tytułem zwrotu wkładów powinny być zaś uznane za składniki majątku osobistego małżonka-wspólnika jako surogaty jego udziału w majątku spółki (art. 33 pkt 10 k.r.o.)¹⁹. Takie rozstrzygnięcie zagadnienia przynależności do majątków małżonków przedmiotów majątkowych uzyskanych tytułem zwrotu wkładu może wydawać się niezasadne, gdy wkład do spółki został wniesiony z funduszy majątku wspólnego. Nie ma jednak przepisu szczególnego w rozumieniu art. 33 pkt 10 k.r.o., który w omawianym wypadku wyłączałby surogację majątku osobistego²⁰. Małżonkowie nie mogą postanowić o nabyciu do majątku wspólnego praw wynikających z ich uczestnictwa w spółce cywilnej, także w wypadku wniesienia wkładu kosztem majątku wspólnego (ze względu na imperatywność przypisania ich do majątków osobistych – zob. art. 49 § 1 pkt 2 k.r.o.). Natomiast nie byłaby nieważna umowa zobowiązująca małżonka-wspólnika do przeniesienia w skład majątku wspólnego przedmiotów majątkowych, jakie nabyłby on tytułem zwrotu wkładu w razie wystąpienia ze spółki lub jej rozwiązania (gdy wkład do spółki został wniesiony kosztem majątku wspólnego). W każdym zaś razie wydatek

¹⁸ Zob. M. Sychowicz (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, red. K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 173, 180 i n.

¹⁹ Zob. M. Sychowicz (w:) *Kodeks rodzinny...*, s. 173, twierdzi, że po rozwiązaniu spółki do majątku wspólnego wchodzi „wkład zwrócony małżonkowi (art. 875 § 2)”.

²⁰ W postanowieniu SN z dnia 16 stycznia 2013 r., II CSK 193/12, LEX nr 1299157, Sąd Najwyższy przyjął, że przepisem szczególnym wyłączającym surogację składników majątku osobistego jest art. 31 § 1 zdanie pierwsze k.r.o. „w części wskazującej, że do majątku wspólnego należą przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej przez jednego z małżonków”. Nietrudno zauważyć, że taka interpretacja prowadziłaby do wykluczenia jakiegokolwiek surogacji majątków osobistych, gdyż wszelkie surogaty składników majątku osobistego nabywane są w czasie trwania wspólności majątkowej małżeńskiej; tylko w takim ustroju majątkowym i tylko podczas jego trwania istnieją majątek wspólny i majątki osobiste małżonków, które podlegają surogacji ograniczającej zakres zastosowania i normowania art. 31 § 1 zdanie pierwsze k.r.o.

z majątku wspólnego na pokrycie wkładu do spółki cywilnej równoważony jest roszczeniem o jego zwrot na zasadach określonych w przepisie art. 45 k.r.o.²¹

III. Mażonkowie a handlowe spółki osobowe

Przed wejściem w życie kodeksu spółek handlowych zbieg dwóch wspólności łącznych mógł się pojawić także wtedy, gdy małżonkowie stawali się współnikami w osobowych spółkach handlowych²². Natomiast według obecnie obowiązującego art. 8 k.s.h. spółka osobowa jest jednostką organizacyjną i ma podmiotowość prawną (aczkolwiek bez osobowości prawnej), co sprawia, że jej majątek nie może być traktowany jako przedmiot wspólności (łącznej) współników²³. Handlowa spółka osobowa jest niespersonifikowaną, ale podmiotową jednostką organizacyjną (tzw. niepełną osobą prawną; zob. art. 8 k.s.h. w zw. z art. 33¹ k.c.).

Przepisy ustawy nowelizującej kodeks rodzinny i opiekuńczy uchwalonej w 2004 r.²⁴ dotyczące składu mas majątkowych w ustroju wspólności ustawowej zostały przygotowane przez zespół prawa rodzinnego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego w nawiązaniu do regulacji spółek osobowych obowiązujących wówczas przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz. U. Nr 57, poz. 502). Do nich, tak jak do spółek cywilnych, miał się odnosić zaprojektowany przepis art. 33 pkt 3 k.r.o., sytuujący w majątkach osobistych małżonków prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom. Zmiana charakteru prawnego handlowych spółek osobowych dokonana w kodeksie spółek handlowych spowodowała zawężenie zakresu zastosowania art. 33 pkt 3 k.r.o. do praw małżonków wynikających z ich uczestnictwa w spółkach cywilnych.

Przypisanie praw udziałowych w spółce osobowej (z zastrzeżeniem dotyczącym praw akcjonariusza w spółce komandytowo-akcyjnej) do ma-

²¹ Zob. też M. Nazar (w:) *System Prawa Prywatnego...*, s. 328 i n.

²² Zob. S. Grzybowski (w:) *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Warszawa 1985, s. 465.

²³ Zob. A. Kidyba, *Prawo handlowe*, Warszawa 2008, s. 250, 273.

²⁴ Zob. przyp. 1.

jątków osobistych małżonków można natomiast próbować uzasadniać na podstawie art. 33 pkt 5 k.r.o., który zalicza do majątków osobistych „prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie”.

Według art. 10 k.s.h. ogół praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej jest przenoszalny tylko wówczas, gdy umowa spółki tak stanowi. Przepisy art. 10 § 1 i 2 k.s.h. pozwalają zatem sformułować wniosek, iż prawo udziałowe w spółce osobowej jest, co do zasady, niezbywalne²⁵. Ustawowo ukształtowana niezbywalność prawa udziałowego, nie zaś ewentualnie umownie dopuszczona jego zbywalność powinna być uwzględniana przy ustalaniu jego powiązania z majątkiem wspólnika, który pozostaje ze swoim małżonkiem w ustroju wspólności ustawowej.

Przepis art. 33 pkt 5 k.r.o. należy tłumaczyć w ten sposób, iż do majątków osobistych małżonków należą te prawa, które zostały ustawowo ukształtowane generalnie i zasadniczo, jako niezbywalne i jednopodmiotowe. Jeżeli więc ustawodawca kształtuje jakieś prawo jako niezbywalne (lub także – niedziedziczne), dopuszczając zarazem umowne przeciwne zastrzeżenie stron stosunku, z którego takie prawo wynika, to interpretacja i stosowanie art. 33 pkt 5 k.r.o. powinny uwzględniać kwalifikację prawa dokonaną bezpośrednio przez ustawodawcę. Odmienne stanowisko równoznaczne z akceptacją możliwości istnienia praw tego samego typu, ale o różnym charakterze (w jednych sytuacjach prawnych zbywalnych, dziedzicznych i wielopodmiotowych, w innych zaś – niezbywalnych, niepodlegających spadkowej sukcesji i jednopodmiotowych) zagrażałoby pewności obrotu i nie dałoby się pogodzić z założeniem o racjonalności prawodawcy²⁶.

²⁵ Zob. J.P. Naworski (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 16, *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, Warszawa 2008, s. 236; L. Moskwa, J. Napierała (w:) *Prawo spółek handlowych*, red. A. Koch, J. Napierała, Kraków 2005, s. 198, 219. Przepis art. 10 k.s.h. nie ma zastosowania do praw i obowiązków akcjonariusza w spółce komandytowo-akcyjnej; podlegają one zasadom zbywania akcji obowiązującym w spółkach akcyjnych – zob. A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, Kraków 2006, s. 90.

²⁶ Zob. podobnie w dawnym stanie prawnym A. Jędrzejewska, *Spółka osobowa...*, s. 550 i n. Autorka wskazuje też na potencjalną płynność zbywalności i niezbywalności nawet w ramach tego samego stosunku spółki osobowej powodowaną możliwością kolejnych zmian umowy w odniesieniu do zbywalności udziałów i podkreśla, że stosunki majątkowe „dla dobra rodziny cechować powinna stabilność i pewność”; należałoby więc uznać, iż prawo członkowskie w spółce osobowej ma charakter „prawa ściśle związanego z osobą wspólnika i jako takie powinno wchodzić zawsze do jego majątku odrębnego” (tamże, s. 551). Wskazanych wyżej skutków ukształtowania prawa członkowskiego w spółce osobowej jako

Niezbywalność prawa jest jedną z przesłanek zaliczenia go do majątku osobistego podmiotu uprawnionego, gdy pozostaje on w ustroju małżeńskiej wspólności majątkowej. Drugą konieczną przesłankę stanowi ustawowo ukształtowana jednopodmiotowość prawa. Można bronić poglądu, że prawo udziałowe w osobowej spółce handlowej zostało ustawowo ukształtowane zasadniczo nie tylko jako niezbywalne, lecz także jako jednopodmiotowe. Nie ma bowiem w kodeksie spółek handlowych generalnego unormowania, które określałoby sposób wykonywania wobec spółki prawa udziałowego, w sytuacji gdyby należało ono do kilku osób niepodzielnie (por. przepisy normujące wykonywanie praw przez współuprawnionych z udziału lub z udziałów w spółce z o.o. – art. 184 k.s.h. lub przez współuprawnionych z akcji – art. 333 § 2 i 3 k.s.h.). Jedynym takim przepisem jest art. 60 k.s.h., który przyznaje kompetencję do zawarcia w umowie spółki postanowienia, iż prawa, jakie miał zmarły wspólnik, „służą wszystkim spadkobiercom wspólnie”²⁷. W omawianym wypadku, jeżeli umowa nie zawiera szczególnych postanowień, spadkobiercy powinni wskazać spółce jedną osobę do wykonywania praw w spółce.

Proponowana interpretacja przepisów kodeksu spółek handlowych o spółkach osobowych i przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego normujących wspólność ustawową uwzględnia intensywność elementów personalnych w spółce osobowej. Pogląd, iż prawo członkowskie w spółce osobowej ma charakter „prawa ściśle związanego z osobą wspólnika i jako takie powinno wchodzić zawsze do jego majątku odrębnego”, głoszony był także w nawiązaniu do przepisów kodeksu handlowe-

zasadniczo, z mocy ustawy, niezbywalnego i jednopodmiotowego, nie bierze pod uwagę G. Kozieł, *Przeniesienie praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych*, Warszawa 2006, s. 60, uznając za dopuszczalne objęcie zakresem majątku wspólnego małżonków ogółu praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej, „jeżeli nabycie następuje za środki majątku wspólnego”.

²⁷ W braku stosownych postanowień umownych w kwestii praw spadkobierców zmarłego wspólnika, jego śmierć jest przesłanką rozwiązania spółki (art. 58 § 1 pkt 4 k.s.h.; z wyjątkiem śmierci komandytariusza – art. 124 § 1 zdanie pierwsze k.s.h.). Zarówno unormowanie art. 58 § 1 pkt 4 k.s.h., jak i niezbywalność, co do zasady, prawa udziałowego wykluczają zaliczenie go do spadku po wspólniku – tak J.P. Naworski (w): *System Prawa Prywatnego...*, s. 238; por. jednak: P. Spiechowicz, *Charakter praw nabywanych przez spadkobierców wspólnika spółki jawnej na podstawie klauzuli umownej z art. 60 § 1 KSH*, PPH 2008, nr 8, s. 38 i n.; J.J. Zięty, *Skutki prawne śmierci wspólnika w dwuosobowej spółce jawnej*, PPH 2007, nr 12, s. 40 i n.

go przed nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego uchwaloną w 2004 r.²⁸

Przedstawiona kwalifikacja praw udziałowych w spółce osobowej (na przykładzie spółki jawnej) jest dyskusyjna²⁹. W razie jej zakwestionowania pozycję prawną małżonków wspólników w spółce osobowej należałoby ustalić według zasad odnoszących się do kształtowania sytuacji prawnej małżonków uczestniczących w spółkach kapitałowych.

IV. Uczestnictwo małżonków w spółkach kapitałowych

Dopuszczalność zaliczania praw udziałowych w spółkach kapitałowych do majątku wspólnego lub do majątków osobistych małżonków według zasad określonych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym nie jest kwestionowana. Prawa udziałowe w obu typach spółek kapitałowych mogą należeć do kilku osób, a do małżonków – na zasadzie wspólności ułamkowej albo łącznej³⁰.

Pozycja prawna małżonków w spółce kapitałowej, gdy prawo udziałowe jest składnikiem ich majątków osobistych, będąc przedmiotem wspólności

²⁸ Zob. podobnie w dawnym stanie prawnym A. Jędrzejewska, *Spółka osobowa...*, s. 550 i n. Autorka wskazuje też na potencjalną płynność zbywalności i niezbywalności nawet w ramach tego samego stosunku spółki osobowej powodowaną możliwością kolejnych zmian umowy w odniesieniu do zbywalności udziałów i podkreśla, że stosunki majątkowe „dla dobra rodziny cechować powinna stabilność i pewność”; należałoby więc uznać, iż prawo członkowskie w spółce osobowej ma charakter „prawa ściśle związanego z osobą wspólnika i jako takie powinno wchodzić do jego majątku odrębnego” (tamże, s. 551). Wskazanych skutków ukształtowania prawa członkowskiego w spółce osobowej jako zasadniczo, z mocy ustawy, niezbywalnego i jednopodmiotowego nie bierze pod uwagę G. Kozieł (*Przeniesienie praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych*, Warszawa 2006, s. 60), uznając za dopuszczalne objęcie zakresem majątku wspólnego małżonków ogółu praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej, „jeżeli nabycie następuje za środki majątku wspólnego”.

²⁹ Zob. też M. Nazar (w:) *System Prawa Prywatnego...*, s. 323 i n. Wnikliwą krytyczną analizę i ocenę wniosków interpretacyjnych formułowanych przez doktrynę i judykaturę w kwestii pozycji prawnej małżonków w spółkach osobowych zawiera monografia R. Słabuszewskiego, *Przynależność praw spółkowych w spółce jawnej do majątków małżonków*, Warszawa 2015.

³⁰ W uzasadnieniu uchwały z dnia 22 maja 1996 r., III CZP 49/96, OSNC 1996, nr 9, poz. 119, Sąd Najwyższy na tle unormowań kodeksu handlowego (analogicznych do regulacji kodeksu spółek handlowych) stwierdził zasadnie, że skoro kodeks handlowy nie stanowi, iż wspólność udziałów w spółce z o.o. może być tylko wspólnością ułamkową, to nie można przyjmować, że wyklucza wspólność udziałów „o treści odpowiadającej współwłasności łącznej”.

ułankowej, w zasadzie nie budzi wątpliwości. Z reguły bowiem podstawę nabycia prawa udziałowego w omawianych wypadkach stanowi umowa zawarta przez oboje małżonków lub przez jednego małżonka, ale zarazem w imieniu drugiego. W takich wypadkach nie ma wątpliwości, że oboje małżonkowie stają się stroną stosunku prawnego, którego elementem jest nabyte prawo. Oboje małżonkowie uzyskują materialny status współnika wynikający z powstałej wspólności prawa i status formalny polegający na możliwości wykonywania wspólnego prawa udziałowego w stosunku do spółki.

Rozbieżność opinii pojawia się natomiast w odniesieniu do wykonywania prawa udziałowego wobec spółki, gdy zostało ono nabyte do majątku wspólnego małżonków wyłącznie przez jednego małżonka i tylko we własnym imieniu³¹. Pojawia się wówczas różnica podmiotowa między stroną umowy prowadzącej do nabycia prawa udziałowego w skład majątku wspólnego (jeden małżonek) oraz współuprawnionymi podmiotami majątku wspólnego i prawa, które stało się składnikiem tego majątku (oboje małżonkowie). Różnica podmiotowa, o której mowa, postrzegana jest generalnie jako przeszkoda do uznania małżonka niebędącego stroną umowy za podmiot (stronę) powstającego wskutek zawarcia umowy stosunku zobowiązaniowego, którego elementem treści jest prawo względne nabyte do majątku wspólnego. W konsekwencji za wyłącznie uprawnionego do wykonywania wspólnego prawa wobec drugiej strony stosunku prawnego uznaje się tylko małżonka – stroną umowy, na podstawie której prawo zostało nabyte.

Wskazana koncepcja interpretacyjna³², dominująca w piśmiennictwie i orzecznictwie, jest powszechnie wykorzystywana także do ustalania sposobu powiązania z majątkiem wspólnym małżonków prawa udziałowego w spółce kapitałowej nabytego przez jednego z nich. Według tego poglądu prawo udziałowe – postrzegane jako wiązka uprawnień obligacyjnych i organizacyjnych – nabyte samodzielnie przez jednego małżonka wchodzi do majątku wspólnego zgodnie z zasadami ustalania składu mas

³¹ Zob. też M. Nazar (w): *System Prawa Prywatnego...*, s. 296 i n.

³² Zob. w szczególności A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 86; S. Rzonca, *Wierzytelność jako przedmiot wspólności ustawowej*, *Studia Cywilistyczne* 1976, t. XXVII, 1976, s. 152 i n.

majątkowych w ustroju wspólności ustawowej (art. 31 i 33 k.r.o.), ale status (formalny) współnika uzyskuje tylko małżonek, „który zawarł umowę spółki albo stał się nabywcą udziału (akcji) w drodze czynności *inter vivos* albo *mortis causa*”³³.

W wyroku z dnia 20 maja 1999 r.³⁴ Sąd Najwyższy uznał, że: „w wypadku nabycia przez małżonka ze środków pochodzących z majątku wspólnego, w drodze czynności prawnej, udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, współnikiem staje się tylko małżonek uczestniczący w tej czynności”. Powołane orzeczenie, mimo dyskusyjności tezy i jej uzasadnienia, spotkało się raczej z aprobatą doktryny³⁵. Wnioski w nim

³³ Zob. A. Dyoniak, *Przynależność do majątków małżonków udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i akcji*, RPEiS 1991, nr 3, s. 29 i n. Jeżeli natomiast prawo udziałowe uznane zostaje za niemające wyłącznie charakteru wierzytelności, lecz jako „prawo samoistne”, podobne do prawa rzeczowego, to przyjmuje się, że wskutek jego wejścia do majątku wspólnego oboje małżonkowie stają się współuprawnionymi podmiotami prawa udziałowego („współwspólnikami”) – zob. A. Szajkowski, M. Tarska (w:) S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, M. Tarska, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 151–300*, t. II, Warszawa 2005, s. 343; A. Szajkowski, *Wyłączenie wstąpienia do spółki z o.o. współmałżonka współnika (uwagi na tle nowelizacji kodeksu spółek handlowych z 2003 r.)*, ZNUJ PPWI 2004, nr 88, s. 295 i n.

³⁴ I CKN 1146/97, OSNC 1999, nr 12, poz. 209.

³⁵ Zaaprobowały tezę orzeczenia A. Kondracka i T. Mróz (M. Praw. 2001, nr 10, s. 557 i n.) oraz K. Wręczycka (*Udział w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością a wspólność majątkowa małżeńska*, PPH 2001, nr 8, s. 38) z zastrzeżeniami do niektórych wątków uzasadnienia wyroku. A. Kidyba, oceniając wyrok SN z dnia 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97, OSNC 1999, nr 12, poz. 209, zarzucił jednak niespójność jego tezy (uznanie statusu współnika małżonka-nabywcy udziału) i uzasadnienia (uznanie praw udziałowych za składnik majątku wspólnego obojga małżonków), ponieważ stawia to – jego zdaniem – pod znakiem zapytania nierozczepialność „statusu personalnego i obligacyjnego współnika (zob. A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych...*, s. 834); zob. też T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2001, s. 115; M. Sychowicz (w:) *Kodeks rodzinny...*, s. 173; J. Ignaczewski (w:) *Małżeńskie prawo...*, s. 42 i n. Według M. Dumkiewicz (*Wspólność udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2011, s. 147) status współnika w spółce z o.o. (tzn. możliwość realizacji wobec spółki wszystkich uprawnień związanych z uczestnictwem) przysługuje wyłącznie temu małżonkowi, który dokonywał czynności prawnej objęcia (nabycia) udziałów, ponieważ tylko po stronie osoby ujawniającej wolę przystąpienia do spółki powstaje, wskutek objęcia (nabycia) udziałów, „podmiotowe prawo członkostwa”. Natomiast A. Szajkowski (*Wyłączenie wstąpienia do spółki...*, s. 294 i n.) zakwestionował zarówno podstawową tezę sformułowaną przez Sąd Najwyższy, jak i jej uzasadnienie. Stwierdził mianowicie, że gdy jednolite prawo udziałowe, niepodlegające rozczepieniu na tzw. prawa czysto majątkowe i uprawnienia korporacyjne, wchodzi do wspólnego majątku, to oboje małżonkowie stają się współuprawnionymi z prawa udziałowego w spółce z o.o. Odrębnym natomiast zagadnieniem jest wykonywanie prawa przysługującego obojgu małżonkom wspólnie (art. 184 § 1 k.s.h.). Zob. też R.L. Kwaśnicki, A. Piskorz, A. Nalazek, *Udziały/akcje imienne znajdujące się w majątku wspólnym małżonków, cz. 2 – w sprawie sposobu wykonywania prawa przez współuprawnionych małżonków*, MPH 2011, nr 2, s. 36 i n.

przedstawione zostały uwzględnione w wyroku SN z dnia 5 października 2005 r., IV CK 99/05, OSNC 2006, nr 7–8, poz. 127³⁶, Sąd Najwyższy w kolejnych orzeczeniach (z dnia 21 stycznia 2009 r.³⁷ i z dnia 3 grudnia 2009 r.³⁸) utrzymał dotychczasowy kierunek orzecznictwa w omawianych sprawach, uznając, iż udziały i akcje w kapitałowych spółkach handlowych nabyte przez jednego małżonka ze środków pochodzących z majątku wspólnego wchodzi do tego majątku, lecz udziałowcem albo akcjonariuszem staje się małżonek uczestniczący w czynności prowadzącej do nabycia prawa udziałowego.

Trzeba jednak zauważyć, że w uzasadnieniach powołanych orzeczeń z 2009 r. znalazło się stwierdzenie, iż wskazane w nich rozdzielenie tzw. sfery zewnętrznej, obejmującej stosunki pomiędzy spółką a akcjonariuszami, oraz tzw. sfery wewnętrznej, obejmującej stosunki pomiędzy małżonkami, różni się od tezy „o dualistycznym rozszczepieniu” udziału na prawa i obowiązki majątkowe oraz prawa i obowiązki korporacyjne, sformułowanej przez Sąd Najwyższy w powołanym wcześniej wyroku z 20 maja 1999 r. Przytoczony wniosek interpretacyjny zbliża sądową kwalifikację pozycji prawnej małżonków współuprawnionych w zakresie prawa udziałowego do koncepcji rozróżnienia materialnego i formalnego statusu małżonków jako współników w spółce kapitałowej.

Zastrzeżenia budzi wniosek interpretacyjny, iż prawo o charakterze względnym, w szczególności – prawo udziałowe w spółce nabyte samodzielnie i wyłącznie we własnym imieniu przez jednego małżonka wchodzi wprawdzie do majątku wspólnego, lecz stroną stosunku prawnego pozostaje tylko małżonek, który uczestniczył w nabyciu prawa udziałowe-

³⁶ Zaskakująca *prima facie* jest teza tego orzeczenia, głosząca, iż udział w spółce z o.o. nabyty przez jednego małżonka ze środków z majątku wspólnego może stać się składnikiem tego majątku, **jeżeli małżonkowie tak postanowili (art. 184 k.h. i art. 184 k.s.h.** – podkr. M.N.). Również we wcześniejszym postanowieniu SN z dnia 23 listopada 2000 r., I CKN 950/98, LEX nr 50822, znalazła odbicie koncepcja związania udziałów w spółce stanowiących składnik majątku wspólnego z jednym tylko małżonkiem jako współnikiem.

³⁷ II CSK 446/08, OSNC-ZD 2010, nr A, poz. 7; zob. krytyczny, uzasadniony komentarz D. Kulgawczuka (w:) *Prawo spółek handlowych. Orzecznictwo 2009–2010*, red. R.L. Kwaśnicki, P. Letolc, Warszawa 2011, s. 514 i n.

³⁸ II CSK 273/09, LEX nr 551106; glosy aprobujące: M. Dumkiewicz, GSP-PO 2010, nr 3–4, s. 81 i n.; M. Karczewska-Pacholczyk, N. Kobyłka, Glosa 2010, nr 4, s. 31 i n.

go, i tylko on jest uprawniony do wykonywania tego prawa wobec drugiej strony stosunku prawnego, mimo że stosunek ten „zakotwicza” się we wspólnym majątku nabytym do niego prawem względnym. Według przytoczonego poglądu prawo względne (wierzytelność) samodzielnie i wyłącznie we własnym imieniu nabyte przez jednego małżonka do majątku wspólnego tylko w jakimś jednak bliżej nieokreślonym „stosunku wewnętrznym”, poprzez korzyści, jakie przynosi, przypada także drugiemu małżonkowi, który będąc podmiotem majątku wspólnego, nie staje się jednak wierzycielem (a więc – w istocie – podmiotem wspólnej wszak wierzytelności).

Nawet zwolennicy przedstawionej koncepcji interpretacyjnej wskazują na jej dyskusyjność i zauważają, że „pewne racje” przemawiają na rzecz odmiennego sposobu powiązania wierzytelności nabytej do majątku wspólnego przez jednego małżonka z drugim małżonkiem będącym także podmiotem tego majątku³⁹.

Koncepcji „wewnętrznego” skutku samodzielnego nabycia przez jednego małżonka, wyłącznie we własnym imieniu do majątku wspólnego prawa udziałowego w spółce kapitałowej można przeciwstawić kilka niekwestionowanych w teorii prawa cywilnego podstawowych twierdzeń i założeń.

Po pierwsze – należy odróżniać czynność prawną i jej treść od kreowanego przez nią stosunku prawnego i jego treści wyznaczonej tylko w podstawowym kształcie przez oświadczenia woli stron, a w pozostałym zakresie przez ustawę, zasady współżycia społecznego i ustalone zwyczaje (art. 56 k.c.)⁴⁰.

Po drugie – w interpretacji przepisów należy traktować prawo podmiotowe jako – zawsze – element treści stosunku prawnego, poza którym nie może ono istnieć jako konstrukcja normatywna genetycznie i funkcjonalnie powiązana z określonymi obowiązkami innego podmiotu lub wielu podmiotów (zindywidualizowanych lub niezindywidualizowanych). Zatem nie jest możliwe bycie podmiotem prawa bez posiadania statusu

³⁹ Zob. A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój majątkowy...*, s. 86; S. Rzonca, *Wierzytelność...*, s. 152 i n.

⁴⁰ Zob. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2015, s. 282 i n.

strony stosunku prawnego, w którym prawo podmiotowe występuje jako element jego treści⁴¹.

Po trzecie – według obowiązujących unormowań, wspólność majątku (ułankowa albo łączna) jest wspólnością niepodzielną (*pro indiviso*), tzn. cały majątek należy niepodzielnie do wszystkich współuprawnionych, a do każdego współuprawnionego należą wszystkie składniki majątku poprzez udziały w całości i w poszczególnych składnikach⁴². Obowiązujące przepisy nie stwarzają podstawy dla powstawania tzw. wspólności podzielonej (*pro diviso*), tzn. współwłasności (i – odpowiednio – wspólności) części realnych. W takiej konstrukcji współwłasności (lub raczej – quasi-współwłasności) przedmiot „współwłasności” w obrocie prawnym występuje wprawdzie jako jedna niepodzielona rzecz, ale „współwłaściciele” są wyłącznymi właścicielami oznaczonych części „wspólnej” rzeczy⁴³.

Oceny sposobu powiązania praw udziałowych z małżonkami jako podmiotami majątku wspólnego, do którego weszły prawa udziałowe w spółkach kapitałowych, nie można prawidłowo sformułować bez uwzględnienia któregośkolwiek spośród trzech wskazanych wyżej założeń konstrukcyjnych odnoszących się do podstawowych instytucji prawa cywilnego.

Próby ustalenia konsekwencji przynależności praw udziałowych do obojga małżonków autonomicznie na gruncie unormowań prawa spółek handlowych są wadliwe, bo abstrahują od reguł wykładni systemowej i nie uwzględniają nie tylko podstawowych konstrukcji i zasad prawa

⁴¹ Wspólny majątek, do którego wchodzi prawo nabyte wyłącznie przez jednego małżonka, nie staje się w miejsce stosunku prawnego „zastępczymi” ramami dla nabytego prawa podmiotowego. Sam jest bowiem funkcjonalnym zespoleniem praw podmiotowych powiązanych ze współuprawnionymi podmiotami. Majątku objętego wspólnością nie można więc uznać za przedmiot jakiegoś odrębnego stosunku prawnego, w którym jedną stroną byłyby podmioty wspólnego majątku, drugą zaś wszystkie pozostałe podmioty tworzące strony stosunków prawnych, z których pochodziłyby nabyte do majątku prawa podmiotowe.

⁴² Udziały są oznaczone ułankami we wspólności ułankowej, natomiast we wspólności łącznej w czasie trwania stosunku, z którego ona wynika, pozostają nieoznaczone – zob. E. Gniewek, *Problem udziału we współwłasności (wspólności) łącznej (w:) O źródłach i elementach stosunków cywilnoprawnych. Księga pamiątkowa ku czci prof. Alfreda Kleina*, red. E. Gniewek, Kraków 2000, s. 105 i n.

⁴³ Zob. A. Wąsiewicz, *Powstanie, istota i zniesienie współwłasności ułankowej*, Poznań 1965, s. 20.